

اجلاس سران کشورهای ساحلی دریای خزر (مهر ۸۶ - تهران)

اولین اجلاس سران کشورهای ساحلی کشورهای ساحلی خزر با حضور روسای جمهور ایران، قزاقستان، آذربایجان، ترکمنستان و روسیه در تاریخ ۳-۴ اردیبهشت ۱۳۸۱ در عشق آباد پایتخت ترکمنستان برگزار شد. این اجلاس که به دلیل سطح بالای شرکت کنندگان و تبلیغات صورت گرفته راجع به نقش آن در حل و فصل مسایل دریای خزر اهمیت زیادی پیدا کرده بود، برخلاف انتظار بدون امضای سند و اعلامیه نهایی به پایان رسید. پیش از برگزاری اجلاس عشق آباد؛ جلسات متعددی در سطح معاونان وزرای خارجه و سپس در سطح وزرای خارجه تشکیل شده بود تا اجلاس به توافقاتی منجر شود. همچنین خود روسای جمهوری نیز در چند جلسه مذاکره طولانی و فشرده کوشیدند در خصوص متن بیانیه نهایی سران به توافق برسند که به این مهم نایل نشدند و صرفاً در مصاحبه های خود به این بیان کلی بسنده کردند که اجلاس مهم و مثبت بود. وجود اختلاف نظرهای زیاد و عمیق بین کشورها در اولین اجلاس سران عشق آباد باعث شد روسای جمهوری از صدور بیانیه نهایی خودداری کنند و از این لحاظ اولین اجلاس سران عشق آباد شکست یافته، تلقی شد. در واقع می توان گفت که به طور کلی، نفس برگزاری اجلاس عشق آباد که اولین اجلاس سران کشورهای ساحلی خزر به حساب می آید، گامی مثبت و رو به جلو تلقی می گردد، اما به دلیل مواضع انعطاف ناپذیر کشورها، این اجلاس نتیجه ملموسی در پی نداشت.

در جریان اجلاس عشق آباد روسای جمهور در چند مورد به توافق دست یافتند که از جمله عبارت بود از برگزاری دومین اجلاس سران کشورهای ساحلی خزر در تهران. قرار بود این اجلاس در سال ۲۰۰۴ در تهران برگزار شود، اما مسایل مختلف، از جمله وقوع انتخابات ریاست جمهوری در ایران، بیماری و فوت

حیدرعلی اف و در نهایت بیماری و فوت نیازاف باعث تاخیر در برگزاری این اجلاس شد. ایران در اواسط سال ۱۳۸۵ (۲۰۰۶) آمادگی خود را برای برگزاری این اجلاس به اطلاع کشورهای دیگر رساند ولی با توجه به سابقه اجلاس عشق آباد، کلیه کشورها از جمله ایران خواستار آن بودند موفقیت این اجلاس پیش از برگزاری آن تضمین شود. لذا توافق حاصل شد که متن اعلامیه نهایی سران پیش از برگزاری اجلاس در مذاکرات پنج جانبه نهایی شود. در نیمه دوم سال ۱۳۸۶ گروه کاری ویژه دریای خزر متشکل از معاونین وزرای امور خارجه کشورهای ساحلی سه بار در تهران گرد هم آمدند و در مورد اعلامیه نهایی رایزنی کردند.

نتیجه این جلسات، نهایی شدن قسمت عمده اعلامیه و باقی ماندن چند مورد به صورت موارد اختلافی بود. لذا براساس توافق کشورها، در خرداد ۱۳۸۶ وزرای خارجه پنج کشور ساحلی در تهران گرد آمده، موارد مورد اختلاف باقی مانده را بررسی کردند. کشورها به دلیل روحیه همکاری، این بار در اجلاس وزرای خارجه موفق به حل موارد اختلاف شدند و با نهایی شدن متن اعلامیه نهایی سران، راه برای برگزاری اجلاس روسای جمهور کشورهای ساحلی در ایران هموار شد. پس از رایزنی های دیپلماتیک، تاریخ ۲۴ مهر ۱۳۸۶ برای برگزاری این اجلاس مورد توافق قرار گرفت و ایران به عنوان میزبان، متولی انجام هماهنگی های لازم شد. متعاقباً برای قطعی کردن «دستور کار» اجلاس و تمهید برخی مقدمات، دو جلسه دیگر در سطح معاونین وزرای خارجه و نمایندگان ویژه و روسای گروههای کاری برگزار شد و این موارد نیز نهایی گردید.

این در حالی بود که بسیاری معتقد بودند با توجه به شرایط سیاسی بین المللی و فشارهایی که از جانب برخی کشورهای زورگو متوجه جمهوری اسلامی ایران شده است، برگزاری اجلاسی در این سطح و با حضور افرادی چون ولادیمیر پوتین و سه رییس جمهور دیگر کشورهای خزر در تهران ناممکن است. حتی پس از قطعی شدن برگزاری اجلاس نیز رسانه ها و سرویسهای اطلاعاتی غربی با طرح مسایلی چون احتمال ترور پوتین در تهران سعی کردند این سفر را تحت الشعاع قرار داده و یا مانع از انجام آن شوند، اما سرانجام آقای پوتین در تهران حاضر شد. شایان ذکر است بعد از سفر سال ۱۹۴۲ استالین به تهران - که در دوران جنگ جهانی دوم به همراه چرچیل و روزولت در دوران اشغال ایران انجام شد - هیچ رهبری از کرملین به ایران سفر نکرده بود.

بدین ترتیب دومین اجلاس سران کشورهای ساحلی دریای خزر به میزبانی جمهوری اسلامی ایران در روز ۲۴ مهر ۱۳۸۶ در شهر تهران برگزار شد. در مراسم افتتاحیه اجلاس سران خزر که کل مراسم از چند شبکه تلویزیونی ایرانی و خارجی به طور مستقیم پخش شد، ابتدا جناب آقای احمدی نژاد به ایراد سخنرانی پرداختند و سپس روسای جمهوری دیگر به ترتیب حروف الفبا سخنرانی کردند. محتوای سخنان روسای جمهور عمدتاً دال بر علاقمندی آنها به حل مسایل دریای خزر در اسرع وقت و توسعه روابط منطقه ای در سطوح مختلف بود. همچنین روسای جمهور به تشریح مواضع و سیاستهای ملی خود در خصوص مسایل دریای خزر پرداختند که نشان می داد در چند زمینه، از جمله چگونگی تجدید حدود بستر دریای خزر، هنوز اختلافاتی در بین کشورها وجود دارد.

با اتمام جلسه خصوصی، روسای جمهور به صورت دسته جمعی در مراسم امضای اسناد حاضر شدند. در این مراسم دو سند به شرح زیر امضا گردید:

۱. «اعلامیه» نهایی اجلاس که واجد یک مقدمه مفصل و ۲۵ ماده است. با توجه به اهمیت اعلامیه و مفاد بسیار مثبت آن خصوصاً برای جمهوری اسلامی ایران، این اعلامیه در همان روز به کلیه رسانه ها ارائه شد تا در صدا و سیما و مطبوعات داخلی و خارجی مورد بهره برداری خبری قرار گیرد. این امر تبلیغات مسموم عده ای از عناصر مخالف نظام یا مغرضان را نقش بر آب کرد. این عده پیش از اجلاس تلاش داشتند که اجلاس سران را پیشاپیش نه تنها ناموفق بلکه خیانت آمیز جلوه دهند. این اقدام به موقع، تلاش آنان را کاملاً ناکام گذاشت.

۲. سند سه جانبه همکاریهای ریلی ایران، ترکمنستان و قزاقستان پس از پایان مراسم امضای اسناد، روسای جمهور در مراسم کنفرانس مطبوعاتی مشترک شرکت و به بیان نتایج مذاکرات پرداختند و به پرسش خبرنگاران پاسخ دادند. در ابتدای جلسه مطبوعاتی، جناب آقای احمدی نژاد اهم توافقات حاصله بین روسای جمهور را به نمایندگی از کلیه همتایان خویش، بدین شرح ایراد کردند:

الف. تشکیل کنفرانس همکاریهای اقتصادی کشورهای ساحلی دریای خزر: در پی پیشنهاد جمهوری اسلامی ایران مبنی بر تشکیل سازمانی با اهداف اقتصادی به منظور گسترش و توسعه تجارت و بازرگانی بین کشورهای ساحلی دریای خزر، روسای جمهور

بیه کشورها با حمایت از این طرح، در خصوص شیوه پیکیری این ایده نیز توافق کردند. این اساس قرار شد ابتدا کنفرانسی با هدف بررسی دقیق و فنی موضوع و راهکارهای ملی کردن طرح بررسی شود تا مقدمات تشکیل این سازمان فراهم آید. آقای پوتین یادگی روسیه برای میزبانی این کنفرانس را در تابستان سال آینده اعلام کرد که مورد بافت جمع قرار گرفت. قرار شد هیاتهای کشورهای ساحلی به ریاست معاونین نست وزیر و با شرکت وزرای امور خارجه و سایر وزرای ذیربط در این کنفرانس شرکت نند. به احتمال زیاد این کنفرانس در بندر آستراخان (که بندری در دریای خزر ت) برگزار خواهد شد. این کنفرانس همان زمان با سالگرد تاسیس استان و شهر تراخان که توام با مراسم باشکوهی خواهد بود، منعقد خواهد شد.

. مسایل مربوط به صلح، ثبات و امنیت در دریای خزر: در این خصوص توافق شد که نو به عنوان میزبان بعدی اجلاس سران براساس طرحهای ارائه شده موجود (طرحهای ان، روسیه و قزاقستان) ابتکار عمل را به دست گیرد و پیش نویس سندی پنج جانبه را این زمینه آماده کند تا در اجلاسهای بعدی گروه کاری و معاونین وزیر و سپس وزرای رجه مذاکره و بررسی گردد تا انشاءالله در اجلاس آتی سران نهایی گردد.

منظم ساختن اجلاسهای وزرای خارجه و روسای جمهور: با توجه به اینکه بین لاس سران عشق آباد و تهران حدود پنج سال و نیم زمان سپری شده بود و پیرو نهاد جمهوری اسلامی ایران، کلیه کشورها توافق کردند که اجلاسهای سران و وزرای رجه پنج کشور به صورت منظم و مستمر برگزار گردد. براین اساس توافق حاصل دید که در آینده روسای جمهور کشورها به صورت سالی یک بار و وزرای خارجه سالی بار گرد هم آیند. البته سران تایید کردند که می توان این تاریخها را اندکی جابجا کرد سناد و توافقاتی برای امضا آماده شوند.

تعیین زمان و مکان اجلاس بعدی سران: توافق شد که اجلاس بعدی سران در اکتبر ۲۰۰۸ میلادی در شهر باکو برگزار شود.

دبیرخانه دریای خزر

وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران